

MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA ERISHISHDA DAVLATNING ROLI

Sobirxo'jayev Xadyatillo

O'zbekiston milliy universiteti Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Email: xadyatillo2004@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonning 2000-2024-yillardagi makroiqtisodiy barqarorlikka erishish va uni saqlashda davlat siyosatlarining roli empirik va nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tavsifiy va solishtirma yondashuv yordamida fiskal siyosat, monetar/valyuta siyosati hamda institutsional islohotlarning o'sish va inflyatsiya ko'rsatkichlariga ta'siri o'rganiladi. Natijalar Keynes nazariyasi va monetarist/institutsional mexanizmlarning sinergiyasini eng samarali deb ko'rsatdi. COVID-19 davrida amalga oshirilgan fiskal stimulyatsiya va Markaziy bank siyosati uyg'unligi iqtisodni zarbadan tez tiklashga yordam berdi. O'zbekiston misolida islohotlarni barqarorlikni yo'qotmasdan olib borish, fiskal intizomni saqlash, markaziy bank mustaqilligini kuchaytirish va institutional shaffoflik muhimligini namoyish etdi.

Kalit so'zlar: makroiqtisodiy barqarorlik; fiskal siyosat; monetar siyosat; institutiya islohotlar; inflyatsiya; YaIM o'sishi.

Abstract: This paper empirically and theoretically examines the role of state policies in achieving and maintaining macroeconomic stability in Uzbekistan over the period 2000–2024. Using descriptive and comparative analysis, it assesses the impacts of fiscal policy, monetary/exchange rate policy, and institutional reforms on growth and inflation indicators. Findings indicate that a synergy of Keynesian fiscal stimulus and monetarist/institutional mechanisms is most effective. The coordinated fiscal and monetary response during the COVID-19 shock facilitated a rapid economic recovery. The Uzbek case demonstrates the importance of conducting reforms without sacrificing stability, preserving fiscal discipline, strengthening central bank independence, and enhancing institutional transparency.

Keywords: macroeconomic stability; fiscal policy; monetary policy; institutional reforms; inflation; GDP growth.

Аннотация (Русский): В статье проводится теоретико-эмпирический анализ роли государственных политик в достижении и поддержании макроэкономической стабильности Узбекистана за период 2000–2024 гг. С помощью описательного и сравнительного анализа исследуются влияния фискальной политики, монетарной/валютной политики и институциональных реформ на показатели роста ВВП и инфляции. Результаты показывают, что наиболее эффективна синергия кейнсианского фискального стимулирования и монетаристско-институциональных механизмов. Фискального и монетарного

характера во время кризиса COVID-19 способствовали быстрому восстановлению экономики. Пример Узбекистана иллюстрирует важность проведения реформ без утраты стабильности, сохранения фискальной дисциплины, укрепления независимости центрального банка и повышения прозрачности институтов.

Ключевые слова: макроэкономическая стабильность; фискальная политика; монетарная политика; институциональные реформы; инфляция; рост ВВП.

Kirish

Makroiqtisodiy barqarorlik — bu iqtisodiy o'sishning uzluksizligi, inflyatsiya darajasining quyi va barqarorlig'i hamda davlat byudjetining muvozanatda bo'lishi bilan tavsiflanadigan holatdir. Amalda bu — pul-kredit va fiskal institutsiyalar hamda siyosatlarning to'laqonli tizimi mavjud bo'lib, iqtisodiy tebranishlarni minimallashtirish va umumiy farovonlikni oshiruvchi o'sishni rag'batlantirish imkonini beradigan sharoitni anglatadi.

Xususan, o'tgan uch o'n yillikda Sovet modelidan bozor tamoyillariga o'tgan O'zbekiston singari o'sib kelayotgan iqtisodiyotlar uchun makroiqtisodiy barqarorlik nihoyatda muhimdir. Barqaror makroiqtisodiy muhit esa investorlarning ishonchini mustahkamlaydi, sarmoyani jalb etadi va oxir-oqibatda barqaror rivojlanish hamda qashshoqlikni kamaytirishga xizmat qiladi. Rivojlanayotgan mamlakatlar bo'yicha olib borilgan empirik tadqiqotlar yuqori inflyatsiya, katta fiskal defitsit va noto'g'ri belgilangan almashuv kursining iqtisodiy o'sish sur'atlarini pasaytirishini ko'rsatadi. Boshqacha aytganda, narxlar va davlat moliyaviy pozitsiyasining barqaror emasligi uzoq muddatli o'sish salohiyatini sezilarli darajada chegaralaydi.

O'zbekistonning makrobarqarorlik sari yo'li doimiy ravishda to'g'ri chiziqli bo'lmagan. 2008-yilgi global moliyaviy inqiroz, 2017-yildagi valyuta liberallashtiruvi hamda 2020-yildagi COVID-19 pandemiyasi mamlakat makroiqtisodiy boshqaruv tizimini sinovdan o'tkazdi. Shu davrda davlat fiskal stimulyatsiya, pul-kredit siyosatini qattiqlashtirish yoki strukturaviy islohotlar orqali javob qaytargan; ba'zi holatlarda bular barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilgan, ba'zan esa nojo'ya nomuvofiqliklarga olib kelgan. Masalan, 2017-yildagi reformalar — kursni yagonalashtirish va valyuta nazoratlarini yengillashtirish — iqtisodiy izolyatsiyalarni kamaytirgan bo'lsa-da, qisqa muddatda inflyatsiyani oshirdi. Xuddi shunday, davlat homiyligidagi yirik investitsiya dasturlari so'nggi yillarda o'sishni rag'batlantirdi, biroq qarz boshqaruvi va inflyatsiya bosimi borasida jiddiy savollarni yuzaga keltirdi.

Ushbu maqola O'zbekistonning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va saqlashdagi davlat rolini nazariy yondashuvlar hamda empirik dalillarga tayanib tahlil qilishni maqsad qilgan. Biz fiskal siyosat, pul-kredit siyosati hamda institutsional islohotlarning inflyatsiya darajasi, yalpi ichki mahsulot o'sishi hamda fiskal va tashqi

balanslar kabi asosiy barqarorlik ko'rsatkichlariga ta'sirini o'rganamiz. Bu tizimli yondashuv nazariyani amaliyot bilan bog'lab, O'zbekiston iqtisodiyotida davlat siyosatlarining samaradorligini baholash imkonini beradi. Shuningdek, makrobarqarorlik masalasida davlat rolining nafaqat akademik, balki 2030-yilga borib yuqori o'rta daromadli mamlakat maqomiga erishish bo'yicha amaliy zarurat ekanini yanada ravshanlashtiradi.

Adabiyotlar sharhi

Makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlovchi tadqiqotlarda barqaror makrosharoit uzoq muddatli o'sish uchun zarur omil ekanligi ko'p bor qayd etilgan. Fischer (1993) mamlakatlararo regressiyalarida yuqori inflyatsiya va katta byudjet defitsitlari YAIM o'sish sur'atini pasaytirishini, biroq inflyatsiya, ehtiyotkor fiskal pozitsiya va moslashuvchan almashuv kursi investorlar ishonchini oshirib, resurslarni samarali taqsimlashni rag'batlantirishini aniqlagan. Bruno va Easterly (1998) esa inflyatsiya inqirozlari uzoq muddatda o'sishni sustlashtirishini, notekis narx darajalarining iqtisodiy faoliyatni uzilishlarsiz davom ettirishga salbiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatgan.

Fiskal siyosat bilan bog'liq tadqiqotlarda Barro (1997) multiplikator effektlarini sinovdan o'tkazib, inflyatsiya darajasining 10 foizga oshishi o'sish sur'atini o'rtacha 0,4 foizga kamaytirishini aniqlagan. Bleaney (1996) esa rivojlanayotgan mamlakatlarda "ishonchli makroiqtisodiy siyosatlar xususiy sektor investitsiyalarini rag'batlantiradi" va "qattiq fiskal intizom investitsiya o'sishini tezlashtiradi" degan xulosalarga kelgan. Ghosh, Ostry va Kim (2010) jamoat qarzining bardoshliligi me'yorlarini o'rganib, o'rta darajali qarz dinamikasi saqlanar ekan, fiskal intizomni barqaror saqlash mumkinligini ko'rsatgan. Catão va Sutton (2006) makrovolatillikning suveren qarz olish xarajatlariga ta'sirini tahlil qilib, qarzning ko'payishi bilan makroiqtisodiy tebranishlar keskinlashishini aniqlagan.

Monetar siyosat adabiyotlarda uzoq muddatda yuqori o'sish bilan bog'liqligi keng muhokama qilingan. IMF tahlillari va Frankel hamda Saravelos (2012) qarorida mustaqil markaziy banklar va inflyatsiya maqsadlarini joriy qilish orqali likvidlik va kutuvlarni boshqarish muhimligi ta'kidlanadi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda 1980–90-yillarda ikki xonali inflyatsiyani bir xonali darajaga tushirish orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash muvaffaqiyati qayd qilingan.

Institutlar sifati makrobarqarorlikka ta'sirini o'rganuvchi tadqiqotlarda Acemoglu va boshqalar inklyuziv siyosiy institutlar fiskal va monetar siyosatning ishonchliligini oshirib, iqtisodiy tebranishlarni kamaytirishini ko'rsatgan. Lyulyov va boshq. (2023) post-sovet va Sharqiy Yevropa davlatlarida yuqori institutiyal sifat makrobarqarorlik indeksini oshirishi va ijtimoiy ishonch bu effektni kuchaytirishini tasdiqlagan.

O'zbekistonning o'ziga xos sharoitini hisobga olgan holda, mavjud xalqaro va mintaqaviy ilmiy manbalarni o'zaro uyg'unlashtirib, yuqorida tilga olingan holatlar

asosida mahalliy tahlillarni kuchaytirish zarur. Bu esa davlat fiskal va monetar siyosatining barqarorlikka ta'sirini, institutional islohotlar samaradorligini va tashqi omillarning rolini yanada aniqlik bilan ko'rsatishga imkon beradi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda O'zbekistonning makroiqtisodiy barqarorligiga erishish va uni saqlashda davlat siyosatlarining rolini aniqlash uchun asosan tavsifiy va solishtirma tahlil usullari qo'llanildi. Avvalo, 2000–2024-yillarga oid real YaIM o'sishi, inflyatsiya, fiskal balans va tashqi balans kabi asosiy makroko'rsatkichlar O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Markaziy bank, Moliya vazirligi shuningdek Jahon banki va Xalqaro Valyuta Fondi ma'lumotlari asosida yig'ildi va grafik hamda tavsifiy statistika yordamida vizualizatsiya qilindi. Keyin, fiskal va monetar nazariyalar (Keynes nazariyasi, monetarist yondashuv va yangi institutsional iqtisodiyot) asosidagi kutilmalar bilan O'zbekiston tajribasidagi iqtisodiy o'zgarishlar — xususan, 2008–2009 yillardagi global moliyaviy inqiroz, 2017-yildagi valyuta liberallashtiruvi va 2020-yildagi pandemiya ta'siri — sifatli solishtirildi. Ushbu bosqichda davlatning fiskal stimulyatsiya, pul-kredit siyosatini qattiqlashtirish hamda strukturaviy islohotlar orqali qabul qilgan choralari va ularning makroko'rsatkichlarga bo'lgan ta'siri amaliy misollar asosida tahlil qilindi. Sifatli tahlil davomida chora-tadbirlar o'zgarishining multiplikator effektlari va inflyatsiya nazoratidagi muvaffaqiyatlari kross-mamlakat tadqiqotlaridagi natijalar bilan taqqoslandi. Shuningdek, institutiya islohotlar — markaziy bank mustaqilligi, fiskal qoidalar va shaffoflikni oshirish — saviyasi bo'yicha olingan natijalar empirik ko'rsatkichlar bilan bog'landi. Natijada, O'zbekiston kontekstida davlat siyosatlarining barqarorlikka ijobiy hamda salbiy tomonlari aniqlanib, makrobarqarorlikni mustahkamlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Muhokama

Oldingi bo'limdagi empirik natijalar O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat siyosatlarining ahamiyatini bir qator jihatlar orqali ochib berdi. Birinchidan, fiskal siyosat bo'yicha olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, davlat xarajatlari, xususan qisqa muddatli davrda, yalpi ichki mahsulot o'sishini rag'batlantirgan. Bu natija Keynes nazariyasining rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda bo'sh turgan resurslarni ishga solish va talabni qo'llab-quvvatlash orqali o'sishga xizmat qilishi haqidagi g'oyasini tasdiqlaydi. Masalan, 2014–2016-yillarda Rossiya iqtisodiy inqirozi fonida tashqi talab pasaygan paytda davlatning ish haqi va ijtimoiy nafaqalarni oshirish siyosati ichki talabi ushlab turib, o'sishni 7 foiz atrofida saqlab qoldi. Xuddi shunday, 2020-yilda COVID-19 pandemiyasi chog'ida yirik antiinqiroz jamg'armasi va byudjetdan tashqari xarajatlar orqali mamlakat retsessiyaga tushmasligining oldini oldi. Bu holatlar fiskal multiplikatorning yuqorida keltirilgan ($\sim 0,3-0,5$) qiymatlarda bo'lganligini ham tasdiqlaydi.

Ikkinchidan, fiskal barqarorlashtirishning cheklanganligi ham yaqqol sezildi. Mavjud qarz hajmi, ayniqsa 2017-yildan beri jamoat qarzi YaIMning 9 foizidan 35 foizgacha oshishi, kelajakda defitsitni moliyalashtirish imkoniyatini cheklashi muqarrar ekanligini ko'rsatadi. Bu holat qarzni kamaytirish va fiskal tartibga rioya qilish zaruratini ko'rsatadi. Shuningdek, barcha fiskal sarf-xarajatlar barqarorlik nuqtai nazaridan birdek muhim emasligi ta'kidlash lozim. Infratuzilmaga va ijtimoiy sohalarga qaratilgan kapital investitsiyalari uzoq muddatli o'sish salohiyatini kengaytirsa, samaradorligi past subsidiya va qayta to'lanadigan xarajatlar inflyatsiya bosimini kuchaytirishi mumkin. Bu borada loyiha tanlash va ijro etishdagi kamchiliklarni aniqlash va takomillashtirish muhimligini jahon banki baholashlari ham ko'rsatadi.

Uchinchidan, fiskal siyosat va inflyatsiya o'rtasidagi uzoq muddatli munosabatlar faqat cheklangan darajada mustahkamlangan. O'zbekiston to'g'ri moliyalashtirish mexanizmidan bosh tortib, narxlarni bosqichma-bosqich liberallashtirib borgani tufayli jiddiy inflyatsiya portlashlaridan qochdi. Biroq 2022-yilda energiya tariflarini oshirish natijasida inflyatsiya bir martalik 10,6 foizga ko'tarildi. Bu esa fiskal subsidiyalar olib tashlanganida narx barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishini anglatadi. Shuning uchun davlat siyosatini muvofiqlashtirish va zaif qatlamlarni kompensatsiya qilish, shuningdek, ishonchlilikni ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur reformada ijtimoiy qo'llab-quvvatlash choralari va subsidiya qaytmasligini qat'iy bildirishi inflyatsiya kutuvlarini 10 foiz atrofida barqaror ushlab turishga yordam berdi.

Monetar siyosat natijalaridan ma'lum bo'ldiki, inflyatsiya boshqaruvi asosan pul massasini nazorat qilish va bozor kutuvlarini shakllantirish orqali amalga oshiriladi. 2000-yillarda Markaziy bank pul massasini ehtiyotkorlik bilan boshqarib, qat'iy almashuv kursi siyosati bilan birga inflyatsiyani bir xonali raqamlarga tushirdi. 2017-yildan boshlab bozor asosidagi monetar mexanizmlarga o'tildi; 2019 yilda Markaziy bankga berilgan huquqiy mustaqillik va yangi vositalar (interbank bozorining rivojlanishi, markaziy bank obligatsiyalari) orqali inflyatsiya pasayish yo'nalishini belgiladi.

Fiskal va monetar siyosatni uyg'un boshqarish zarurati ham ko'p karra namoyon bo'ladi. 2018–2019-yillarda fiskal kengayish chog'ida monetar siyosat qattiqlandi va inflyatsiya to'lqini yuzaga keldi. 2020–2021-yillarda esa moliya vazirligi va Markaziy bank yaxshiroq koordinatsiya qilib, defitsitni moslashtirishga kelishib oldi. Bizning natijalarimiz defitsit va pul massasining inflyatsiyaga ta'sirini tasdiqlaydi, shuning uchun fiskal intizom va monetar siyosatni birlashtirish inflyatsiyani pasaytirishda hal qiluvchi o'rin tutadi.

Institutiylar islohotlar ham barqarorlik uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Xususiylashtirish va regulyatorlik funksiyasini kuchaytirish samaradorlikni oshirsa, bu jarayonlarni boshqarishda zarur hisobdorlik mexanizmlari bo'lishi kerak. Byudjet

va qarz bo'yicha shaffof ma'lumotlar, mustaqil fiskal kengash, bank sektoridagi SSH yuklarini aniq ajratish va non-performing kreditlarni hal qilish mexanizmlari inflyatsiya va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Tashqi balansni nazorat qilishda esa 2017-yildagi kurs liberallashtiruvini qora bozorni yo'q qildi hamda uzoq muddatli barqarorlikni poydevorini mustahkamladi. Bugungi kunda 12 oylik importni qoplash uchun zarur rezervlar darajasi saqlanib, bu tashqi zarbalarga qarshi mustahkam himoya chizig'i bo'lib xizmat qilmoqda. Kapital hisoblarini bosqichma-bosqich ochish tashqi intizomni kuchaytiradi hamda investitsiya oqimlarini rag'batlantiradi.

Umuman olganda, O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatdiki, barqaror fiskal va monetar intizomni saqlab, mustaqil institutlarni rivojlantirib, inqirozga qarshi zaxiralarni yaratgan holda davlat iqtisodiyotdagi bevosita hokimiyatidan chekinib, regulyator va barqarorlik ta'minlovchisi sifatida rol o'ynashi mumkin. Bu esa iqtisodiy o'sish va barqarorlikni avtomatik ravishda saqlovchi strukturalarni yaratadi hamda 2030-yilga borib yuqori o'rta daromadli davlat maqomini qo'lga kiritish va farovonlikni oshirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Amaliy tavsiyalar

O'zbekiston iqtisodiyotining makrodinamikasi va davlat siyosatlarining ta'sirini tahlil qilganimiz asosida makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga yo'naltirilgan chora-tadbirlar to'plamini ilgari suramiz. Ushbu tavsiyalar qisqa muddatli muammolarning yechimi bo'lishdan tashqari, uzoq muddatli ishonchlilikni ham ta'minlaydigan institutional islohotlarni ham o'z ichiga oladi. Asosiy e'tibor ishlab chiqarish va narxlardagi tebranishlarni yumshatishga qaratilib, barqaror va inklyuziv o'sish uchun mustahkam poydevor yaratishga yo'naltirilgan. Garchi tavsiyalarimiz 2020-yillarning o'rtalari holatiga moslashtirilgan bo'lsa-da, ular struktural o'tish jarayonidan o'tayotgan boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham dolzarb bo'lishi mumkin.

Avvalo, fiskal intizom va kontratsiklik siyosatini chuqurlashtirish zarur. Normal sharoitda YaIMning 2–3 foiziga teng defitsitni saqlab turishga qaratilgan o'rta muddatli byudjet ramkasiga qat'iy rioya etish va har yili 5,5 milliard dollar miqdorida yangi tashqi qarz olish chegarasiga amal qilish davlat moliyaviy barqarorligini kafolatlaydi. Ushbu intizomni institutiylashtirish maqsadida strukturaviy (oltin va siklik bo'lmagan) defitsitni cheklovchi fiskal qoida qabul qilish lozim. Bundan tashqari, oltin va gaz kabi resurslardan tushgan ortiqcha daromadlarni maxsus stabilizatsiya jamg'armasiga yo'naltirish tajribasi, masalan, Qozog'istonning Neft jamg'armasi modeliga mos, iqtisodiy sikllar keskinlashganda byudjetni boshqarishni yengillashtiradi. Davlat xarajatlarining samaradorligini oshirish maqsadida har bir loyiha uchun puxta xarajat-foyda tahlili o'tkazilishi, kam prioritetli subsidiyalar bosqichma-bosqich qisqartirilishi, shuningdek, qarz va kafolat kabi yashirin majburiyatlarni yillik "Fiskal xavf bayonnomasi" orqali ochiq e'lon qilib, ularni

kamaytirish mexanizmlari ishlab chiqilishi lozim. Bundan tashqari, byudjet ijrosiga zaxira jamg'armalari kiritilib, ekonometrik prognozlash bo'limi yordamida sikl boshida choralar ko'rilishi kerak.

Monetar va valyuta siyosati doirasida, Markaziy bank inflyatsiya maqsadini aniq belgilab, uni 5 foizga tushirish strategiyasini izchil amalga oshirishi zarur. Uzoq muddatli ishonchlilikni ta'minlash uchun siyosat foiz stavkasi keskinligini saqlash, kerak bo'lsa uni oshirish, shuningdek, bank sektorida raqobatni rivojlantirish va davlat banklarini xususiylashtirish orqali pul-kredit siyosatining bozor narxlariga to'liq ta'sir etishini rag'batlantirish lozim. Markaziy bankning muntazam ravishda chop etiladigan "Inflyatsiya hisobotlari" va oldindan bildirish (forward guidance) mexanizmlari bozor ishtirokchilarining kutuvlarini aniq yo'naltirishi, bu esa narx barqarorligini mustahkamlashi mumkin. Shuningdek, valyuta kursi cheklovsiz moslashuvchanligiga, faqat tartibsiz harakatlarni oldini oluvchi intervension choralarga asoslangan siyosatga o'tish hamda xorijiy zaxiralarni oshirish strategiyasiga rioya qilish tavsiya etiladi.

Yuqorida ta'kidlangan chora-tadbirlarning samarali amalga oshirilishi uchun mustahkam institutional asos zarur. Markaziy bank mustaqilligini amalda ta'minlash, uning boshqaruv organlarini iqtisodchi mutaxassislar bilan boyitish va qarorlarni siyosiy bosimlardan xoli qabul qilish tartibini mustahkamlash shart. Shu bilan birga, byudjet va qarzga oid ma'lumotlarning to'liq shaffofligi, mustaqil "Fiskal kengash"ning shakllantirilishi, jamoatchilik oldida hukumat moliyaviy rejalari va prognozlari yuzasidan mustaqil ekspertlar tekshiruvini joriy etish zarur.

O'zbekiston bozorni liberalizatsiya qilish va xususiy sektor rolini kuchaytirishga doir strukturaviy islohotlarni davom ettirar ekan, islohot-barqarorlik muvozanati tamoyilini qo'llashi lozim. Tariflar va mehnat bozori bo'yicha o'tkaziladigan o'zgarishlar bosqichma-bosqich, aniq e'lon qilingan reja asosida amalga oshirilsa, ularning inflatsiyaga va bandlikka salbiy ta'siri yumshatiladi. Bu xususda ijtimoiy himoya choralari – yordam va kompensatsiya dasturlarining muvofiqligi muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, iqtisodiy diversifikatsiyani rag'batlantirish, yuqori qo'shilgan qiymatli sanoat va xizmatlar sohasiga xorijiy to'g'ridan-to'g'ridan investitsiyalarni jalb qilish uzoq muddatli barqarorlikni mustahkamlaydi.

Favqulodda holatlarga tayyorgarlik doirasida esa malakali "Crisis Playbook" ishlab chiqilib, moliyaviy inqiroz yoki tashqi zarba paytida amaliy qo'llaniladigan choralar hamda rezerv zaxiralarini kamida 6–7 oylik import qoplash qobiliyatiga ega darajada ushlab turish mexanizmi belgilanishi kerak. Makroiqtisodiy kuzatuv bo'limlari esa kredit o'sishi, inflyatsiya kutuvlari va aktiv bozorlarida shubhali tendensiyalarni erta aniqlash va o'z vaqtida choralar ko'rish uchun kuchaytirilishi maqsadga muvofiq. Umuman olganda, bu tavsiyalar davlatning bevosita mikromenejerlik rolidan to'g'ri nazoratchi va barqarorlikni ta'minlovchi tizim boshqaruvchisi pozitsiyasiga o'tishini nazarda tutadi. Sog'lom fiskal va monetar

siyosat, barqaror institutlar hamda zarur zaxiralar O'zbekistonning iqtisodiy o'sish va rivojlanish maqsadlariga erishishida mustahkam poydevor yaratadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot O'zbekistonning makroiqtisodiy barqarorlikka erishish va uni mustahkamlashda davlat siyosatlarining nazariy hamda empirik tahlilini taqdim etdi. 2000–2024 yillar oralig'ida olingan vaqt qatori ma'lumotlari asosida fiskal siyosat, monetar/valyuta siyosati va institutsional islohotlarning fundamental barqarorlik ko'rsatkichlariga bo'lgan ta'siri o'rganildi.

Tahlil natijalari Keynes nazariyasidan olingan barqarorlashtiruvchi fiskal rag'bat va monetarist/institutsional yondashuvning muvofiqligi eng samarali ekanini ko'rsatdi. Qisqa muddatli pasayish davrlarida iqtisodiy rag'bat sifatida fiskal stimulyatsiya (masalan, mehnat haqini va ijtimoiy nafaqalarni oshirish) ishlab chiqarishni muvozanatda saqlashga yordam bergan, biroq bu chora-tadbirlarni inflyatsiya kutuvlarini nazorat qiluvchi, mustahkam institutiyal va qoidaga asoslangan monetar siyosat bilan uyg'unlashtirish zarurligi aniqlangan. COVID-19 pandemiyasi davrida hukumatning faol fiskal pozitsiyasi hamda Markaziy bankning inflyatsiyaga biroz ruxsat berar ekan ham uni nazorat ostida ushlab turish borasida qat'iy choralar ko'rishi aynan shu uyg'un yondashuvga misol bo'ldi: natijada mamlakat yengil pasayishdan tezda tiklandi va inflyatsiya o'rtacha darajani keskin oshirmadi.

O'zbekiston tajribasi shuni namoyish etadiki, rejalashtirilgan iqtisodiyotdan bozor tamoyillariga o'tishda ham fiskal intizomni saqlash, Markaziy bankning huquqiy mustaqilligini mustahkamlash va institutiyalarning shaffofligi hamda hisobdorligini yaxshilash orqali makrobarqarorlikka erishish mumkin. Strukturaviy islohotlar — xususan, bozorni liberallashtirish, xususiy sektor rolini kengaytirish va valyuta siyosatini moslashtirish — barqarorlikni yo'qotmasdan amalga oshirilganda o'sish dinamikasi o'zgarishsiz qoladi. Qisqa muddatda inflyatsiya va uzoq muddatli o'sish o'rtasidagi savdolashuvni jamoatchilik ishonchini saqlagan holda boshqarish esa ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Davlat tinimsiz ravishda fiskal ehtiyotkorlikni, monetar siyosat aniqligini va institutional tekshiruv-balanslarni kuchaytirishni davom ettirsa, u uzoq muddatli makrobarqarorlikni saqlab qoladi. Bunday barqarorlik O'zbekistonni 2030-yilga borib o'rta daromadli davlat maqomiga olib chiqish, ichki va tashqi investorlar ishonchini oshirish hamda fuqarolar turmush darajasini yaxshilashda mustahkam poydevor bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **United States Institute of Peace (USIP).** “*Macroeconomic Stabilization.*” In *Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction*. USIP, 2009.
2. **Pettinger, Tejvan.** “Keynesianism vs Monetarism.” *EconomicsHelp* blog, 2017
3. **Bleaney, Michael F.** “Macroeconomic Stability, Investment and Growth in Developing Countries.” *Journal of Development Economics* 48(2), 1996
4. **Fischer, Stanley.** “The Role of Macroeconomic Factors in Growth.” *Journal of Monetary Economics* 32(3), 1993
5. **Avazov, N.R., et al.** “*Ensuring Macroeconomic Stability and Increasing Investment Activity (A case of Uzbekistan).*” *Journal of Contemporary Issues in Business and Government* 27(2), 2021.
6. **IMF (International Monetary Fund).** *Republic of Uzbekistan – Article IV Staff Report*, June 2025 (Press Release No. 25/206).
7. **IMF Staff Concluding Statement of the 2025 Article IV Mission**, April 2025.
8. **World Bank.** *Uzbekistan – Country Overview & Economy*, updated 2025.
9. **World Bank.** *Uzbekistan Partnership: Country Program Snapshot*, April 2015.
10. **Lyulyov, Oleksii, et al.** “Macroeconomic Stability of the Country: The Nexus of Institutional and Behavioural Dimensions.” *Economics and Sociology* 16(4), 2023.